

ความเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษาช่วงปลายสมัยราชวงศ์ชิง

ภาสินี ศรีสุนทรพินิต¹ และ สิริวรรณ วรชัยยุทธ¹

¹คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทคัดย่อ

การศึกษาในประเทศจีนยุคโบราณมีความสัมพันธ์กับการปกครอง กล่าวคือ การได้มาซึ่งบุคคลในตำแหน่งบริหารงาน ปกครองจะต้องมีความสามารถจึงจะปกครองประเทศได้ การศึกษาในประเทศจีนยุคโบราณเชื่อมโยงกับแนวคิดปรัชญา จีนจึงนำคำว่า “หรือ” หรือ “แต่” มาใช้ในการเรียนการสอนและใช้สืบเนื่องจนถึงราชวงศ์ชิง เมื่อดำเนินมาถึงราชวงศ์ชิงตอนปลาย ประเทศจีนถูกรุกรานจากลัทธิจักรพรรดินิยม ประกอบกับความรุนแรงภายในประเทศนานับประการส่งผลให้ประเทศจีน ปรับปรุงระบบการศึกษาเพื่อให้ทัดเทียมตะวันตก บทความฉบับนี้มุ่งศึกษา “ความเปลี่ยนแปลง” ด้านการศึกษาช่วงปลายสมัย ราชวงศ์ชิงซึ่งเป็นความเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่ความเป็นสมัยใหม่ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพจากการค้นคว้าในหนังสือ ภาษาไทย หนังสือภาษาจีนและบทความภาษาจีน จากการศึกษาพบว่าความเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษาช่วงปลายสมัยราชวงศ์ ชิง ได้แก่ ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ด้านการศึกษาสำหรับสตรี และด้านการศึกษาต่อต่างประเทศ

คำสำคัญ: ความเปลี่ยนแปลง การศึกษา ราชวงศ์ชิง

Educational Developments in Late Qing Dynasty China

Pasinee Srisoontornpinit¹ and Siriwan Worrachaiyut¹

¹Faculty of Liberal Arts, Thammasat University

Abstract

Historically, education in China has been government-related insofar as its purpose was to prepare graduates to fill administrative positions in the civil service. The purpose of education was to transmit knowledge and skills required to govern the nation. There were also links to Chinese philosophy, with scriptures and texts used as didactic instruments through the Qing Dynasty. In the late Qing Dynasty, the final imperial dynasty in China, competition with other countries inspired China to improve its educational system to match Western achievements in education. Qualitative research was used to study educational developments leading to modernity in late Qing Dynasty China. Data was gathered from publications in Thai and Chinese.

Results were that curriculum, teaching management, education for women, and overseas study were the main focus of educational developments at the end of the Qing Dynasty, in decreasing order of importance.

Keywords: Developments, Education, Qing Dynasty

1. ที่มาและความสำคัญ

ชาวจีนยุคโบราณมีความคิดบนพื้นฐานปรัชญาจีนที่สัมพันธ์กับโครงสร้างการปกครองและหลักการศีลธรรมในสังคมจีน การศึกษาเป็นรากฐานของการปกครอง บุคคลผู้เข้าสู่ระบบบริหารงานปกครองจะต้องมีความรู้ความสามารถเจ้มจะปฏิบัติงานด้านการปกครองได้

การปกครองในประวัติศาสตร์จีนเป็นระบบการปกครองจากบนสู่ล่าง โดยมี “จักรพรรดิ” เป็นผู้มีอำนาจสูงสุด “ข้าราชการ” เป็นส่วนขึ้นคลื่อนการบริหารงานปกครองและเป็นสื่อกลางระหว่างจักรพรรดิและประชาชน ตามโครงสร้างทางสังคมสามารถแบ่งกลุ่มกว้างๆ ได้เป็น 2 ระดับ ได้แก่ ชนชั้นสูงและชนชั้นสามัญ ชนชั้นสูงประกอบด้วย ราชนิ胄 ข้าราชการพลเรือน และข้าราชการทหาร ซึ่งชนชั้นสามัญสามารถเปลี่ยนสถานะเป็นชนชั้นสูงได้ด้วยการสอบเป็นข้าราชการ ผู้มีสิทธิเข้าร่วมสอบเป็นข้าราชการจะต้องได้รับ “การศึกษา” ดังนั้น การศึกษาจึงเป็นขั้นแรกของการก้าวสู่ระบบสอบเพื่อคัดเลือกเป็นข้าราชการในลำดับต่อไป

การคัดเลือกบุคคลเข้ารับราชการในยุคโบราณนั้นจำกัดแต่เพียงเชื้อพระวงศ์หรือชนชั้นสูง ต่อมามายราชวงศ์สุลุ่ยในปี ค.ศ. 605 เป็นช่วงแรกเริ่มของการจัดตั้งระบบการสอบเข้ารับราชการ นักปรัชญาอย่างเช่นจื้อ (孔子 ก่อน ค.ศ. 479-551) และม้วจื้อ (墨子 ก่อน ค.ศ. 376 - ก่อน ค.ศ. 468) ต่างเสนอความเห็นที่มีแนวคิดเป็นไปในทิศทางเดียวกันคือ การคัดเลือกคนดีมีคุณธรรมและความสามารถ โดยไม่ต้องคำนึงถึงการสืบสายเลือดหรือภูมิหลังครอบครัว ซึ่งเป็นแนวคิดในการจัดตั้งระบบการสอบเข้ารับราชการ หรือ “ระบบการสอบเข้ารับราชการ” (科举制) ในยุคต่อมา การสอบระบบการสอบเข้ารับราชการจึงเริ่มจัดตั้งอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น ในสมัยราชวงศ์ถังมีการจัดตั้งการสอบสาขาต่างๆ เช่น การแบ่งประเภทการสอบเป็นฉัช科教 (常科) คือการสอบด้านอักษรศาสตร์และศิลปศาสตร์ และฉั่ว科教 (制科) คือการสอบด้านนโยบาย ซึ่งในประเภทฉัช科教 ประกอบด้วยสาขา命经 (明经) จีนชื้อ (进士) หนิงฝ่า (明法) และอื่นๆ อีกห้าบัญเพิ่มประเภทอู่科教 (武科) หรือการสอบด้านการทหารอีกด้วย ต่อมานิสมัยราชวงศ์ชั่ง การสอบระบบการสอบเข้ารับราชการมีพัฒนาการสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น เป็นยุคที่เปิดโอกาสให้ชนชั้นสามัญมีสิทธิเข้าร่วมสอบได้ ถัดมาในสมัยราชวงศ์หยวน ผู้ปกครองชนชาติมองโลกจะมีได้เร่งรัดดำเนินการสอบระบบการสอบเข้ารับราชการเท่าใดนัก แต่ก็เลือกใช้ระบบการสอบเข้ารับราชการคัดเลือกบุคคลเข้ารับราชการแม้จะให้สิทธิพิเศษแก่ชาวมองโกลงมากกว่าก็ตาม ในสมัยราชวงศ์หมิงฟื้นฟูการสอบระบบการสอบเข้ารับราชการและปรับปรุงให้มีความเข้มงวดมากกว่าบุคคลก่อน เมื่อเข้าสู่ยุคไอย่อจิน (后金 ช่วงต้นก่อนเปลี่ยนชื่อเป็นราชวงศ์ชิง) ในสมัยข่าน努爾哈赤 (努尔哈赤 ค.ศ. 1559-1626) ใช้ระบบแปดกองธง (八旗制度) ในการบริหารทรัพยากรบุคคลและกองกำลังทางการทหาร โดยมีการสอบระบบการสอบเข้ารับราชการกลับมาใช้ แต่ต่อมาก็จัดการให้จักรพรรดิทรงใหญ่ (皇太极 ค.ศ. 1626-1643) เป็นผู้นำระบบการสอบระบบการสอบเข้ารับราชการกลับมาใช้เนื่องจากความขาดแคลนนักปกครอง อีกทั้งขุนนางชาวแมนจูที่มีอยู่ก็ไม่มีประสบการณ์ด้านการปกครอง ขณะเดียวกันก็ยังคงสนับสนุนต่อการใช้ระบบแปดกองธงอยู่ด้วย เมื่อเข้าสู่แผ่นดินราชวงศ์ชิง จักรพรรดิชั่นจื้อ (顺治 ค.ศ. 1644-1661) ผู้นำระบบการสอบเข้ารับราชการกลับมาใช้ โดยได้จัดตั้งการสอบสาขาการแปลเพิ่มในระบบการสอบเข้ารับราชการซึ่ง

เปิดโอกาสให้ชนิหริน (旗人) ผู้เป็นสมาชิกของระบบแปดกองธงเข้าร่วมสอบระบบการสอบเข้ารับราชการ ในยุคต่อมาตลอดจนจักรพรรดิทุกพระองค์ก็รับเอกสารระบบการสอบระบบการสอบเข้ารับราชการใช้ในการคัดเลือกบุคคลเข้ารับราชการ

ระบบการสอบระบบการสอบเข้ารับราชการเป็นระบบการสอบที่มีลำดับ ขั้นตอน และมีการกำหนดเนื้อหาการสอบเป็นที่แน่นชัดในแต่ละยุคสมัย “ความสำคัญ” และ “ค่านิยม” ในการสอบระบบการสอบเข้ารับราชการทำให้ระบบการสอบเข้ารับราชการดำเนินอยู่ในประวัติศาสตร์มีกว่า 1,300 ปี เนื้อหาในระบบการสอบระบบการสอบเข้ารับราชการยังเป็น “ตัวกำหนด” เนื้อหาการเรียนการสอนในสถาบันต่างๆ ดังนั้น การปกครอง การสอบเข้ารับราชการและการศึกษา จึงเป็นความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงต่อกันมาโดยตลอด

ตามที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่าในทุกราชวงศ์รับระบบการสอบระบบการสอบเข้ารับราชการมาใช้ในการคัดเลือกบุคคลเข้าสู่งานบริหารการปกครอง ดังนั้น การศึกษาจึงมีความสำคัญในฐานะบ่มเพาะความรู้ให้แก่บุคคลผู้ซึ่งเตรียมก้าวเข้าสู่กลุ่มบริหารงานปกครอง การศึกษาแบบโบราณที่มีมาอย่างยาวนานดำเนินมาถึงจุดเปลี่ยน บทความฉบับนี้จึงมุ่งศึกษาความเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษาช่วงปลายสมัยราชวงศ์ชิง

2. สภาพการณ์ด้านการศึกษาในสมัยราชวงศ์ชิง

เมื่อเข้าสู่แผ่นดินราชวงศ์ชิงได้รับเอาการศึกษาแบบราชวงศ์หมิงมาใช้ ในช่วงต้นราชวงศ์ชิงกำหนดนโยบายนับถือคัมภีร์สำนักหูรู (สำนักความคิดของจื้อ) ส่งเสริมการเรียนหลีเสวี่ย (สำนักความคิดของจื้อใหม่) (崇尚儒家经术，提倡程朱理学) อีกทั้งยังจัดตั้งโรงเรียนส่วนกลางและส่วนภูมิภาคอย่างแพร่กระจาย โดยสถาบันการศึกษาในสมัยราชวงศ์ชิงแบ่งเป็น 2 ส่วน คือส่วนกลางและท้องถิ่น ดังนี้ สถาบันการศึกษาส่วนกลางแบ่งเป็น 4 ประเภท ได้แก่ 1. ก้าวจือเจียน (国子监) สถาบันการศึกษาสูงสุด มีโรงเรียนอยู่ภายใต้สังกัด 3 โรงเรียน คือ โรงเรียนประจা�ชาติ (国学) โรงเรียนการคำนวน (算学) จัดตั้งในปี ค.ศ. 1739 สมัยจักรพรรดิเฉียนหลง และโรงเรียนขุนนางแปดกองธง (八旗官学) โรงเรียนสำหรับบ่มเพาะบุตรหลานของสมาชิกในระบบแปดกองธง 2. โรงเรียนสำหรับเชื้อพระวงศ์และชนชั้นสูง โรงเรียนจงเสวี่ย (宗学) และโรงเรียนเจี้ยวหล้า (觉罗学) จัดตั้งในปี ค.ศ. 1653 สมัยจักรพรรดิจุนจื้อ เป็นโรงเรียนเฉพาะบุตรหลานของเชื้อพระวงศ์และชนชั้นสูง มีการจัดการเรียนการสอนเป็นภาษาแมนจู ขึ้นตรงต่อสำนักกิจการเชื้อพระวงศ์ 3. โรงเรียนขุนนางจิงชาน (景山官学) และโรงเรียนขุนนางวังเสียนอัน (咸安宫官学) ขึ้นตรงต่อสำนักกิจการภายใน 4. สำนักภาษาสรเสี้ย (俄罗斯文馆) เป็นสถาบันสอนภาษาจีนและภาษาแมนจูให้แก่นักเรียนชาวรัสเซีย ขึ้นตรงต่อคณะกรรมการรัฐมนตรี

สถาบันการศึกษาส่วนท้องถิ่น แบ่งเป็น โรงเรียนระดับเมือง (府) โรงเรียนระดับอำเภอ (州) และโรงเรียนระดับตำบล (县)

ตารางที่ 1 ประเภทโรงเรียนและสังกัด

ประเภทสถาบันการศึกษา	ชื่นตรงต่อ/หน่วยงาน	โรงเรียน/สถาบัน
ส่วนกลาง	ก้าวจือเจี้ยน	โรงเรียนประจำชาติ
		โรงเรียนการค้า
		โรงเรียนขุนนางแปดกองรง
	สำนักกิจการเชื้อพระวงศ์	โรงเรียนจงเสวี่ย
		โรงเรียนเจี้ยหลัว
	สำนักกิจการภายใน	โรงเรียนขุนนางจิงชาน
		โรงเรียนขุนนางวังเสียนอัน
ส่วนท้องถิ่น	คณะรัฐมนตรี	สำนักภาษาอังกฤษ
		โรงเรียนระดับเมือง
		โรงเรียนระดับอำเภอ
		โรงเรียนระดับตำบล

การจัดการเรียนการสอนในสมัยราชวงศ์ซิงเป็นไปตามนโยบาย “เพื่องฟูัฒนธรรมและการศึกษาเลื่อมใสคัมภีร์” (兴文教，崇经术) เพื่อเสริมความเข้มแข็งทางการปกครองของราชวงศ์ซิง (Sun Peiqing, 2008, p. 265) เนื้อหาการเรียนในสถาบันต่างๆเน้นสี่ตำราห้าคัมภีร์ (四书五经) ของสำนักหรู (儒家) เป็นสำคัญ สี่ตำรา ได้แก่ ต้าเสวี่ย 《大学》 จงยง 《中庸》 หลุนอ้วร 《论语》 เมิงจือ 《孟子》 ห้าคัมภีร์ ได้แก่ ชื่อจิง 《诗经》 ซั่งชู 《尚书》 หลีจี้ 《礼记》 โจวอี้ 《周易》 ชุนชิว 《春秋》 ในสมัยราชวงศ์หมิงและชิงยังให้ความสำคัญกับการเรียนปากุ่เหวิน (八股文) บทนิพนธ์ 8 ตอนที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการอธิบายคัมภีร์ สำนักหรูเป็นสำคัญ เนื้อหาแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ หัวข้อนำ (提前) ได้แก่ พั่วถี (破题) เฉิงถี (承题) ฉีเจี้ยง (起讲) รูถี (入题) หัวข้อหลัก (正题) ได้แก่ ตัน 2 ตอน (起二股) กลาง 2 ตอน (中二股) ปลาย 2 ตอน (后二股) สรุป 2 ตอน (束二股) (ในส่วน 2 ตอนข้างต้นนี้ คือ เฉียนกุ (前股) และโยวกุ (后股)) และสุดท้ายมีการเขียนบทสรุป (收结) โดยให้ความรวมมิเนื้อหาสองคล้องกัน ซึ่งปากุ่เหวินเริ่มนำมาใช้เป็นเนื้อหาการสอบเข้ารับราชการในสมัยราชวงศ์หมิง ในปี ค.ศ. 1370 ยุคจักรพรรดิจุหยวนจั่ง และใช้ต่อเนื่องจนถึงปลายสมัยราชวงศ์ชิง

แม้ว่าจักรพรรดิแห่งราชวงศ์ชิงมีเชื้อชาติแมนจู แต่เมื่อเข้ามาปกครองแผ่นดินจีน นอกจากจะดำรงความเป็นอัตลักษณ์ของแมนจูแล้วยังคงปฏิบัติตามวัฒนธรรมแบบขึ้นเพื่อรักษาไว้ซึ่งการปกครองแบบจีน รับเออคติของนักปรัชญาจีนมาใช้ รวมทั้งระบบการปกครองและการศึกษา เนื้อหาการเรียนในสมัยราชวงศ์ชิง ยังคงเนื้อหาในคัมภีร์และตำราของสำนักหรู รวมทั้งปากุ่เหวิน

3. ราชวงศ์ชิงตอนปลาย ภายในวุ่นวาย ภายนอกรุกราน

จีนยุคโบราณมีความเชื่อเรื่องสวรรค์ (天) ผู้ปกครองประเทศปักครองแผ่นดินในฐานะ “โอรสแห่งสวรรค์” (天子) ผู้ได้รับบัญชาจะต้องปักครองแผ่นดินให้เกิดความสงบสุข ประเทศจีนจึงมองว่าตนเองเป็นผู้มีอิทธิพลและมีอำนาจเป็น “คนเลี้ยง” (夷) หรือผู้ด้อยอารยธรรม

ต่อมาในปี ค.ศ. 1861-1894 ขุนนางส่วนหนึ่งได้เสนอให้ราชสำนักซิงปรับปรุงประเทศให้ทัดเทียม
ตะวันตก จึงเกิดขบวนการทำการท่ามกลาง (自强运动) หรือขบวนการกิจการตะวันตก (洋务运动)
แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะแรก ช่วง ค.ศ. 1861-1872 ดำเนินการสร้างหน่วยงานที่รองรับกับการติดต่อ
ต่างประเทศ การจัดตั้งโรงเรียนภาษาต่างประเทศ การจัดตั้งระเบียบการเก็บภาษีศุลกากร ระยะที่สอง ช่วง
ค.ศ. 1872-1885 การสร้างสาธารณูปโภคและการพัฒนาอุตสาหกรรม ระยะที่สาม ช่วง ค.ศ. 1885-1894 เน้น
การพัฒนาและขยายการทางการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม การดำเนินการดังกล่าวกลับไม่เป็นผลสำเร็จเนื่องจาก

ไม่ได้รับการสนับสนุนจากเหล่าปัญญาชนและข้าราชการส่วนใหญ่ที่อยู่ภายใต้โภกทัศน์เดิม (สิทธิพล, 2555, น. 62)

ในช่วงที่จักรพรรดิกวังซีว์ทรงพระเยาว์ พระนางจูสีไทเป็นผู้สำเร็จราชการแทนและกุมอำนาจผ่านชั้นนาง เมื่อจักรพรรดิกวังซีว์เจริญวัยและถึงเวลาว่าราชการองได้แล้ว พระนางยังต้องการมีบทบาททางการเมืองต่อไปแม้ว่าจักรพรรดิกวังซีว์องต้องการจะหลุดพ้นจากพระนางก็ตาม

พระเศจินในปี ค.ศ. 1894-1895 เกิดสังคมระหว่างจีนกับญี่ปุ่น สาเหตุคือการแยกชิงอำนาจเหนือดินแดนเกาหลี ผลก็คือจีนแพ้ญี่ปุ่น ทั้งสองฝ่ายลงนามในสนธิสัญญาซีโน-ญี่ปุ่นโดยชอบกิ ซึ่งมีเนื้อหากำหนดว่าจีนยอมรับอำนาจของญี่ปุ่นเหนือดินแดนเกาหลี และยกให้หัวน้ำเป็นอาณาจักรของญี่ปุ่นด้วย

ในปี ค.ศ. 1898 คัง荷ย่าเหวย (康有为) ผู้เสนอให้ดำเนินการปฏิรูปอิริยาบถ (百日维新) ในสมัยจักรพรรดิกวังซีว์ ซึ่งเนื้อหาบางประการเป็นเรื่องสานต่อจากที่เคยดำเนินการมาแล้ว แต่สาระบางประการ ก่อให้เกิดความไม่พอใจแก่บรรดาผู้เสียพลประโภช์ เช่น การยกเลิกตำแหน่งกิโนเงินเดือน อนุญาตให้ประชาชนถวายภักดีต่อจักรพรรดิโดยตรงและการเพิ่มน้ำหน้าแบบตะวันตกในการสอบเข้ารับราชการ เมื่อความทราบถึงพระนางจูสีไทเป็นที่ทราบบั้ยังและกักขังบริเวณจักรพรรดิกวังซีว์ อีกทั้งยุติการดำเนินการดังกล่าว การปฏิรูปอิริยาบถจบลงเพียง 103 วัน

ในปี ค.ศ. 1900 เกิดกบฏกลุ่มมวยจีนโดยมีตั๊กุ่ประสงค์เพื่อต่อต้านต่างชาติ พระนางจูสีไทเป็นผู้ที่การสนับสนุนและใช้เป็นเครื่องมือในการต่อต้านต่างชาติ ต่อมามีนานพระนางได้เปลี่ยนแปลงเป็น “ประนีประนอม” กับต่างชาติ แต่บรรดาต่างชาติก็ได้เข้ามาทำสังคมกับประเทศไทยเสียแล้ว ถัดมาในปี ค.ศ. 1904 เกิดสังคมญี่ปุ่น-รัสเซีย เนื่องจากการแยกชิงอำนาจในดินแดนแม่น้ำเจ้าพระยา และจบลงด้วยความปราชัยของประเทศไทย โดยพระเศจินถูกดึงไปเกี้ยวข้องในการรับรองการทำสนธิสัญญาอีกด้วย

ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น แสดงให้เห็นว่าพระเศจินประับกับความวุ่นวายทั้งภายในและภายนอก นานับประการ การต่อรองหรือทำสังคมใดๆ พระเศจินมักอยู่ในสถานะ “เสียเบรียบ” อยู่ร้าไป อย่างไรก็ตาม ความวุ่นวายภายในประเทศไทย เช่น การเกิดกบฏใหญ่ที่พิงก์ได้หยิบยกสารการปรับปรุงการสอบเข้ารับราชการ มาเป็นประเด็นการปรับเปลี่ยนสังคม ต่อจากนั้น ราชสำนักชิงกีได้ดำเนินการ ขบวนการทำตนเองให้เข้มแข็ง โดยมีสาระเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาการสอบเข้ารับราชการให้มีเนื้อหาแบบตะวันตก อีกทั้งยังจัดตั้งโรงเรียนภาษาต่างประเทศอีกด้วย การปฏิรูปอิริยาบถก็ได้มีการเสนอให้เพิ่มน้ำหน้าแบบตะวันตกในการสอบเข้ารับราชการ แต่การดำเนินการข้างต้นไม่เป็นผลสำเร็จด้วยปัจจัยหลายประการ ในขณะที่ประเทศไทยประับปัญหากับการล่าอาณาจักรของต่างชาติ เหล่าขุนนางผู้ผ่านการสอบในระบบการสอบเข้ารับราชการกลับไม่มีความรู้ความสามารถที่จะคุ้มครองและรักษาเอกสารของแผ่นดินได้ สิ่งเหล่านี้จึงสะท้อนกลับมา�ัง “ระบบการสอบเข้ารับราชการ” ซึ่งเป็นระบบที่ใช้ในการคัดเลือกบุคคลเข้ารับราชการที่ดำรงอยู่ในประวัติศาสตร์เกินกว่า 1,300 ปี ว่าเหตุใดจึงไม่สามารถคัดบุคคลที่ปฏิบัติงานได้อย่างแท้จริง อีกทั้งยังสะท้อนกลับมา�ัง “การศึกษา” ที่สอดรับกับการสอบระบบการสอบเข้ารับราชการ เมื่อพิจารณาจากเนื้อหาการเรียนการสอนแล้วแสดงให้เห็นว่า

เนื้อหาเน้นการเรียนตำราและคัมภีร์ของสำนักปรัชญาและการเรียนปากุ่เหวิน เนื้อหาเหล่านี้สอดคล้องกับความต้องการของ “ผู้ปกครอง” ในยุคโบราณ แต่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของประเทศในช่วงปลายราชวงศ์ซึ่งอิกหั้งพระนางซูสีเทาและเหล่าขุนนางส่วนหนึ่งมีแนวคิดอนุรักษ์นิยม ไม่ยินยอมที่จะรับวัฒธรรมต่างชาติในขณะที่จักรพรรดิกิวงชีว์มีความสนใจในวิทยาการตะวันตก พระองค์ทรงเริ่มศึกษา เรียนรู้การศึกษาแบบตะวันตก และทรงตระหนักได้ว่าการปรับเปลี่ยนระบบการสอบเข้ารับราชการนั้นเป็นเรื่องที่กระทำได้ยาก แต่หากปรับปรุงการศึกษาและปรับปรุงระบบการสอบเข้ารับราชการนั้นเป็นเรื่องที่กระทำได้ อิกหั้งขุนนางและปัญญาชนหัวก้าวหน้า เช่น จังจือตัง เวiyหยวน คง荷ย่วหวย เหลียงฉีชา ต่างสนับสนุนให้พระองค์ยกเลิกระบบการสอบระบบการสอบเข้ารับราชการ

ความเสียเปรียบทลายต่อหล่ายครั้งของประเทศจีนสะท้อนให้เห็นว่า จีนผู้มีอารยธรรมพ่ายแก่ผู้เริ่มอารยธรรม การเข้ามาของต่างชาติทำให้ประเทศจีนต้องปรับตัวเพื่อให้หัดเทียมชาติตะวันตก นอกจากประเทศจีนจะเรียนรู้วิทยาการตะวันตกจากประเทศตะวันตกแล้ว ยังเรียนรู้จากประเทศญี่ปุ่นอีกด้วย เนื่องจากความสำเร็จของประเทศญี่ปุ่นในการปฏิรูปเมจิ (明治维新) ในปี ค.ศ.1868 ทำให้ประเทศจีนต้องหันมาศึกษาและเรียนรู้ความสำเร็จเหล่านี้

ในปี ค.ศ. 1901 จักรพรรดิกิวงชีว์ได้ประกาศดำเนินนโยบายปฏิรูปการเมืองการปกครอง (新政) โดยมีสาระในการจัดตั้งหน่วยงานต่างๆ เช่น กระทรวงยุติธรรม สภาชนาวี กระทรวงการต่างประเทศ เป็นต้น รวมทั้งการปฏิรูประบบการสอบเข้ารับราชการโดยพระองค์ประกาศยกเลิกการใช้ปากุ่เหวินในการสอบระบบการสอบเข้ารับราชการ พื้นทูรงเรียน จัดตั้งโรงเรียนเพิ่มขึ้น และกำหนดระเบียบการจัดตั้งโรงเรียน ต่อมาในปี ค.ศ. 1905 จักรพรรดิกิวงชีว์ประกาศยกเลิกระบบการสอบเข้ารับราชการอย่างเป็นทางการ ความเป็นผู้มีอารยธรรมดำเนินมาสู่จุด “เรียนรู้วิทยาการของอนุรักษ์เพื่อรับมือกับพวกเช้า” (夷长技以制夷) เสียแล้ว เป็นผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษาดังต่อไปนี้

4. ความเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษาช่วงปลายราชวงศ์ชิง

ในช่วงที่บ้านเมืองถูกถ่าอาณานิคม ความจำเป็นอย่างยิ่งของราชสำนักชิงคือต้องการผู้มีความรู้ ความสามารถด้านประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีต่างประเทศ (Liu Shaochun, 2015, p. 24) ภาษาจีนเป็นเครื่องมือหนึ่งที่นำไปสู่การเข้าถึงองค์ความรู้ต่างๆ และการติดต่อกับต่างประเทศ จักรพรรดิกิวงชีว์ทรงตระหนักรู้ในการสร้างบุคลากรให้มีความรู้แบบตะวันตก ดังนั้น พระองค์ เหล่าขุนนางและปัญญาชนหัวก้าวหน้าจึงให้การสนับสนุนในการดำเนินการด้านการศึกษาซึ่งมีความเข้าใจถึงความเป็นสมัยใหม่มากยิ่งขึ้น ในปี ค.ศ. 1904 ราชสำนักชิงประกาศพระราชบัญญัติการเบียบstanศึกษา 《奏定学堂章程》 เป็นระเบียบในระบบการศึกษาของประวัติศาสตร์จีนยุคใหม่อย่างเป็นทางการฉบับแรก ประกอบด้วย โครงร่างการศึกษา 《奏定学务纲要》 หลักการบริหารจัดการstanศึกษา 《奏定各学堂管理通则》 ระเบียบการสอบของstanศึกษา 《奏定各学堂考试章程》 ระเบียบการมอบรางวัลแก่stanศึกษา 《奏定各学堂奖励章

程》โดยให้สถานศึกษาทุกรายดับทุกประเภทใช้ระบบเดียวกัน เรียกระบบการศึกษานี้ว่า “ระบบการศึกษา กุยเหม่า” (癸卯学制)

ระบบการศึกษา กุยเหม่า แบ่งเป็น 3 ช่วง 7 ระดับ ได้แก่ ช่วงต้น แบ่งเป็น ระดับปฐมวัย 4 ปี ระดับ ประถมศึกษาตอนต้น 5 ปี ระดับประถมศึกษาตอนปลาย 4 ปี ช่วงกลาง ระดับมัธยมศึกษา 5 ปี ช่วงปลาย แบ่งเป็น ระดับเตรียมอุดมศึกษา 3 ปี ระดับมหาวิทยาลัย 3-4 ปี สถาบันการศึกษาเฉพาะทาง 5 ปี

4.1 หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน

เมื่อรัชสำนักต้องการผู้มีความรู้แบบตะวันตกจึงบรรจุการเรียนแบบตะวันตก (西学) ไว้ในหลักสูตร โดยจักรพรรดิกวังซีว่างกำหนดไว้ในระบบการสอน 《奏定学堂章程》 เกี่ยวกับเนื้อหาการสอนในแต่ละ ระดับ ดังนี้

ตารางที่ 2 วิชาในแต่ละระดับ

ระดับการศึกษา	วิชาแบบจีนดั้งเดิม	วิชาแบบตะวันตก
ระดับประถมศึกษา	การปรับปรุงตน (修身) อ่านและอภิปรายคัมภีร์ (读经讲经) วรรณกรรมจีน (中国文学) ประวัติศาสตร์จีน (中国历史)	การคำนวณ (算术) ภูมิศาสตร์ (地理) กายบริหาร (体操) วิทยาศาสตร์ (格致)
ระดับมัธยมศึกษา	การปรับปรุงตน (修身) อ่านและอภิปรายคัมภีร์ (读经讲经) วรรณกรรมจีน (中国文学)	ภาษาต่างประเทศ (外国语) ภูมิศาสตร์ (地理) การคำนวณ (算学) วิทยาศาสตร์ (博物) ฟิสิกส์ (物理) เคมี (化学) กฎหมาย (法制) การเงิน (理财) กายบริหาร (体操)
ระดับมหาวิทยาลัย	ปรัชญาศึกษา (经学) วรรณกรรม (文学)	กฎหมาย (政法) ธุรกิจ (商) วิทยาศาสตร์ (格致) ทัศนกรรม (工) เกษตรกรรม (农)

จะเห็นได้ว่า วิชาที่สอนในระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษากำหนดให้มีวิชาเรียนแบบจีนตั้งเดิมและวิชาแบบตะวันตกควบคู่กันไป ซึ่งในระดับประถมศึกษาของแต่ละพื้นที่สามารถเน้นวิชาวิชาหกิจ เช่น วิชาธุรกิจ วิชาเกษตรกรรม วิชางานฝีมือ ตามความเหมาะสมของท้องถิ่นได้อีกด้วย

4.2 การศึกษาสำหรับสตรี

เดิมที่สตรีในประเทศจีนไม่มีสิทธิ์ได้รับการศึกษาเนื่องจากขบธรรมเนียมแบบโบราณที่จำกัดสิทธิ์ของสตรี หากได้รับการศึกษาจะเป็นการศึกษาที่สอนโดยบิดามารดาเท่านั้น ในช่วงการปฏิรูปครอຍวัน เหลียงเฉี๋ยวมีเป้าหมายที่จะพัฒนาความคิดและความรู้ของสตรี เขาจึงสนับสนุนให้สตรีได้รับการศึกษาเท่าเทียมกับบุรุษ กระหึ่งในปี ค.ศ. 1907 จักรพรรดิกวางซีว์ประกาศระเบียบโรงเรียนประถมศึกษาสำหรับสตรี 《女子小学堂章程》 และระเบียบสถานศึกษาสำหรับสตรี 《女子师范学堂章程》 เมื่อรัชสำนักซิงประการะเบียบสองฉบับนี้ แสดงให้เห็นว่า การศึกษาของสตรีนั้นขอบด้วยกฎหมาย ทำให้สิทธิ์การศึกษาของสตรีเป็นที่แพร่หลายมากขึ้น ในปี ค.ศ. 1908 จัดตั้งโรงเรียนกิฬาสตรีแห่งประเทศไทยที่เมืองเชียงใหม่ โดยมีการจัดแข่งขันกีฬาสำหรับสตรี ในปีเดียวกันจัดตั้งโรงเรียนนิวจิตรศิลป์สำหรับสตรีที่เมืองหนองจีง การศึกษาสำหรับสตรียังแสดงให้เห็นถึงความเสมอภาคในสังคมอีกด้วย

4.3 การศึกษาต่อต่างประเทศ

การปฏิรูปเมจิซึ่งดำเนินการเป็นผลสำเร็จ ทำให้ประเทศไทยต้องหันมาของความสำเร็จครั้งนี้ของประเทศญี่ปุ่นและนำมาเป็นแม่แบบในการปฏิรูปครอຍวัน (เมธี, 2560, p. 25) นอกจากนี้ ช่วงการดำเนินขบวนการทำตนเองให้เข้มแข็งราชสำนักซิงได้จัดส่งนักเรียนไปศึกษาต่ออย่างต่างประเทศเพื่อเรียนรู้วิทยาการและเทคโนโลยี

ในขณะเดียวกัน แม้ว่าประเทศไทยมีได้ยินยอมให้หมออสอนศาสนานเข้ามาเผยแพร่ศาสนาในแผ่นดินจีน แต่ต่างประเทศอย่างประเทศไทยอังกฤษ อิตาลี ก็ได้ขอบส่งบาทหลวงเข้ามายังประเทศไทยเพื่อเตรียมเผยแพร่ศาสนา อีกทั้งข้อกำหนดที่ระบุไว้ในสัญญาทำให้การเผยแพร่ศาสนาในประเทศไทยสามารถกระทำได้ โดยเริ่มดำเนินการจัดตั้งโรงเรียน อีกทั้งให้ทุนการศึกษาไปศึกษาต่ออย่างต่างประเทศ

ในช่วงปี ค.ศ. 1901-1906 ราชสำนักซิงกำหนดนโยบายส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาต่อต่างประเทศ เช่น การสนับสนุนทุนการศึกษา การสนับสนุนให้ขุนนางไปศึกษาต่อต่างประเทศ ซึ่งการส่งนักเรียนและบุคลากรไปเรียนยังต่างประเทศนั้นแบ่งเป็นหลากหลายสาขา ได้แก่ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การปกครองการทหาร กฎหมายและครุศาสตร์ เป็นต้น ซึ่งการส่งนักเรียนไปศึกษาต่างประเทศนี้ในปี ค.ศ. 1906 มีสตรีไปศึกษาต่ออย่างสร้างสรรค์อเมริกา จำนวน 13 คน ในปี ค.ศ. 1910 มีสตรีศึกษาต่อในประเทศญี่ปุ่น จำนวน 150 คน (Liu Shaochun, 2015, p. 143)

5. บทสรุป

การศึกษาของประเทศไทยในยุคโบราณตั้งอยู่บนพื้นฐานของปรัชญาจีนที่มีความเชื่อมโยงกับการปกครอง การปกครองใช้ระบบการสอบระบบการสอบเข้ารับราชการในการคัดเลือกบุคคลเข้ารับราชการ การสอบในระบบการสอบเข้ารับราชการมีเนื้อหาสอดคล้องกับเนื้อหาการเรียน ดังนั้น การปกครอง การสอบระบบการสอบเข้ารับราชการและการศึกษาจึงเป็นเรื่องที่มีความเชื่อมโยงและสัมพันธ์กัน การศึกษาในยุคโบราณเป็นไปเพื่อการเข้ารับราชการ เนื้อหาการสอบที่กำหนดโดยผู้ปกครองจึงเป็น “ตัวกำหนด” เนื้อหาการเรียนและขอบเขตของการศึกษา เมื่อเข้าสู่ราชวงศ์ซึ่งก็รับเอาระบบการศึกษาจากราชวงศ์หมิงมาใช้ รวมทั้งระบบการสอบระบบการสอบเข้ารับราชการ รูปแบบทางการศึกษาจึงมีได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเท่าไรนัก เมื่อเข้าสู่ปลายสมัยจักรพรรดิเฉียนหลง ประเทศไทยเริ่มประสบกับการติดต่อกับต่างประเทศ การล่าอาณา尼คม ประกอบกับความวุ่นวายที่เกิดขึ้นภายในประเทศ ส่งผลให้ประเทศไทยเป็นผู้ซึ่งไม่ยอมรับวัฒนธรรมต่างชาติ เนื่องจากมองว่าต่างชาติเป็นผู้เจ้า主人ยธรรม ต้องดำเนินมาสู่ด้วยการเปลี่ยนแบบต่างชาติเพื่อต่อสู้กับต่างชาติ ในขณะที่จักรพรรดิถวิลชี้ว่าพยายามเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้หัดเที่ยมตามวันตก พระองค์ยังต้องต่อสู้กับผู้มีแนวคิดอนุรักษ์นิยมอย่างพระนางชูสไทร์และขุนนางบางกลุ่มผู้อยู่ใต้โลกทัศน์แบบเดิม ความพยายามของพระองค์ และขุนนาง ปัญญาชนหัวหน้าเริ่มดำเนินการอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยในปี ค.ศ. 1901 ประกาศยกเลิกการใช้ปากกาหินในการสอบระบบการสอบเข้ารับราชการ สืบต่อมาประกาศยกเลิกการสอบระบบการสอบเข้ารับราชการ และเริ่มตราพระราชกฤษฎีการเบียบการจัดตั้งโรงเรียน การจัดทำหลักสูตร การจัดตั้งโรงเรียน สำหรับตรี และการส่งเสริมให้นักเรียน ขุนนางไปศึกษาต่ออย่างต่างประเทศ การศึกษามิได้เป็นไปเพื่อการเป็นขุนนางอีกต่อไป แต่เป็นการศึกษาที่มุ่งหมายให้นำความรู้ความสามารถมาใช้ในการปฏิบัติงานด้านต่างๆ ดังจะเห็นได้ว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษาช่วงปลายสมัยจักรพรรดิถวิลชี้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษา ขนาดใหญ่ของประเทศไทยที่ดำเนินมายาวนานกว่าพันปี และเป็นการเปลี่ยนแปลงเพื่อการผลิตบุคลากรรุ่นใหม่ ที่มีหัวหน้า อีกทั้งยังเป็นการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นสมัยใหม่อีกด้วย

เอกสารอ้างอิง/ References

- จุฬาลงกรณ์ ปลื้มปัญญา. (2555). การสร้างความตระหนักรู้ในความเป็นชาติจีนสมัยใหม่ : ศึกษาผ่านวิถีทางการประวัติศาสตร์นิพนธ์จีนยุคสมัยใหม่ ค.ศ.1895-1945. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เมธี เกียรติก้องชจร. (2560). อิทธิพลของญี่ปุ่นที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของจีนในประวัติศาสตร์ ตั้งแต่สังคมจีน-ญี่ปุ่นครั้งที่ 1 ค.ศ. 1894 – การเคลื่อนไหว 4 พฤศจิกายน ค.ศ. 1919. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วาสนา วงศ์สุรัวฒน์. (2555). แห่งชาติจีน: ต้นแบบนักปฏิรัฐจีน. ใน ปกรณ์ ลิมปนุสรณ์. เนตุเกิดในราชวงศ์ซิง. 46. ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: ชวนอ่าน.

- สิทธิพล เครื่อรัฐติกาล. (2555). ประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่. กรุงเทพฯ: ชวนอ่าน.
- สุปรานี กลกษสิงห์. (2539). ราชวงศ์ชิง สมัยแห่งความรุ่งเรือง : ค.ศ.1744-1796. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทร์.
- Cao Jinu曹寄奴。 (2009)。“社会历史的变迁与教育体制的转型—试论清末新政时期的教育变革”。 In *Journal of 历史教学问题*, 6, 52-55.
- Jiang Tingfu蒋廷黻。 (2016)。《中国近代史》，天津：天津人民出版社。
- Li Kan, et al.李侃等著。 (2018)。《中国近代史1840-1919》（第四版），北京：中华书局出版社。
- Liu Shaochun刘绍春。 (2015)。《晚清科举制度的废除与新教育的兴起》，北京：中国社会科学出版社。
- Qin Guoqiang 秦国强。 (2014)。《中国教育史话》，上海：夏旦大学出版社。
- Sun Peiqing孙培青。 (2008)。《中国教育史》（第三版），上海：华东师范大学出版社。
- Zhang Anhao张安昊。 (2016)。“清代科举制度中的历史教育初探”。 In *Journal of Culture Journal*, 3, 218-223.